Gunter Schaarschmidt: A Historical Phonology of the Upper and Lower Sorbian Languages. Universitätsverlag C. Winter: Heidelberg 1998 (Historical Phonology of the Slavic Languages; 6), 175 str.

Předležaca kniha je prěnja monografija, kiž systematisce cyły zwukowy system hornjoserbšćiny kaž tež delnjoserbšćiny wopisuje. Hižo tutón fakt sam pokazuje na jeje wulki wuznam za slawistiku a wosebje wězo za sorabistiku. Poslednja tajka monografija za delnjoserbšćinu je Mukowa *Historische und vergleichende Laut- und Formenlehre der niedersorbischen (niederlausitzisch-wendischen) Sprache* z lěta 1891; najwobšěrniši material za hornjo- a delnjoserbšćinu – nic pak systematiske wopisanje wuwića cyłeho systema – namakaš w 14. zwjazku Serbskeho rěčneho atlasa z lěta 1993. Ćim bóle chwalbyhódne je, zo je so awtor jako znaty sorabist a fonologa tuteje ćežkeje tematiki přimał.

Maćizna je na 175 stronach jara kondensowana, štož sej wot čitarja nic jenož wjele kedźbliwosće, ale zdźěla tež dobre předznajomosće nastupajo jednotliwe problemowe wobluki žada. Nimo pisomnych dokumentow a dialektneho materiala je so tež onomastiski material wuhódnoćił. Natwar knihi je přikładny; za wosebje poradźeny mam derje strukturowane rozčłonkowanje do wjele krótkich kapitlow, kiž maja kóždy swoju bibliografiju. Tak namakaš k wusko definowanej tematice přihódnje a spěšnje dalšu literaturu (bohužel su citaty husto bjez podaća strony), hačrunjež druhdy tež něšto važniše faluje, na př. přinoškaj Šewca a Faski k metatezy likwidow w zwisku z wuwićom **r* > **ř*.[1] Tež indeks słowow a mjenow njepobrachuje. Ze stron wuhotowanja pak je škoda, zo njeje so na to dźiwało, korektnje *ę*, *ą*, *ǫ* pisać a nic druhdy *ę*, *ą*, *ǫ* wšak maja tute znamješka runje we fonetice hinaši woznam.

Wobjim knihi wjedźe na jednym boku k přehladnosći; na druhim boku pak wobsteji strach, zo so krótke wujasnjenja a mała ličba přikładow a etymologijow negatiwnje na zrozumliwosć wuskutkuja. Nimo toho su přeco tajke městna, hdźež móžeš hinaše měnjenje zastupować:

Prawdźenjepodobne so mi zda wuwiće **ę* > *ą̈* > *ä* z pozdźišim rozčłonkowanjom na *'a* a *e*. Motiwacija je jenakosć refleksa stareho nazala w zmysle monolitiskeje praserbšćiny (kiž so tak a tak njehodźi konsekwentnje rekonstruować). Pohladaš-li pak do druhich rěčow, kiž maja dialekty z nazalemi a bjez nich (na př. do litawšćiny abo do pólšćiny), nadpadnje, zo wotměwa so denazalizacija wosebje we wuzwuku, tak zo so hodźi přemyslować, hač nima so lěpje wuchadźeć z předsłowjanskeho dwójneho wuwića **en* > *ę* a **en#* > **ē#*. Hs. *so*, ds. *se* njetrjeba być stare **sę*, ale móže tež być prasłowjanske *se* (s. 54).

W přikładach *jiwa*, *jimać* a *jimadło* njejedna so wo „retention of *jь* as *ji*“, kaž pokazuje etymologija: *jiwa* słuša k lit. *ievà* ‚psyča jahoda‘ < **eiv̯ā* a ma potajkim protetiske *j*; tamnej přikładaj matej stare dołhe *ī*. Tu so jedna wo staru opoziciju inchoatiwow z krótkim korjentnym wokalom a krótkim zdónkowym wokalom a iteratiwom z dołhim korjentnym wokalom a dołhim zdónkowym wokalom. Wosebje nazornje so to pokazuje w opoziciji *wzać* : *dźeržeć/měć* na př. łać. *căpĕre* : ně.

[1] Helmut Faßke: Psł. tert/telt-skupiny a změna **e* do o w serbšćinje. W: Lětopis 40(1993) 1, str. 63–70, resp. diskusijny přinošk Hinca Šewca w Lětopisu 41(1994)1, str. 134–138.

hābēn (*kape- – * *kāpē-*); lit. *imti* : sł. **iměti*, *imati* (*ime- – *īmē); staroir. *gavid* : łać. *hābēre* (*ghabe- – *ghābē-).

Wjele městna wěnuje awtor komplikowanemu prašenju wuwića stareju jerow; wujasnjenje wokala w *rožka* město **režka* z němskeho *Roggen* pak je jara dwělomne (s. 60): Tu dyrbi so korjentny wokal přenjesć, hačrunjež so morfologiskej strukturje njerunatej, a bjeztoho zo su hewak w tutej terminologiji němske wliwy dopokazujomne. Skerje rěči tutón přikład za to, zo matej jeraj w hornjoserbšćinje wšelakej refleksaj. Pytamy-li za analogiskim přikładom, poskići so skerje hs. *róh* hladajo na podobnu motiwaciju w łać. *secale – secare*.

Hubjene přikłady za fonologiske wuwiće su onomatopoetiske słowa kaž *ropotać* (s. 64) abo *smorkać* (s. 69), dokelž wone podleža emfatiskim faktoram a wobchowaja swoju motiwaciju. Tež *hnać/gnaś* < **gъnati* je kritiski, dokelž je *ъ tu njeetymologiski (korjeń **kʷen-*). Tohorunja njeprawidłowne je wuwiće w *šoł/šła*; by lěpje było, z druhimi přikładami argumentować. (s. 66).

Na samsnej stronje so twjerdźi, zo je so epentetiske *e* runje tak zadźeržało kaž kóžde druhe *e*; přikłady pak něšto druhe wupraja. W hornjoserbšćinje by so w přikładomaj *sym* a *sylza* pak specielne, hewak njenaspomnjene wuwiće **e* > *y* postulować dyrbjało; nimo toho so etymologiske *e* normalnje njewuwije na *ó* (dial. *sóm*). Ds. *wosym* so tež lapidarnje a bjez dalšeho wotkazanja z *e* > *y* komentuje.

Njejasne wostanje, čehodla so na s. 67 postuluje, zo jedna so w *łhać* wo „sporadic change *h* > *f*“. Bjez wosebitych wuwićow wuńdźe wujasnjenje přez asimilacije *ł* na *f* přez njespěwne (w tych dialektach) *h*, kiž so w tajkej poziciji po konsonanće prawidłownje jako Ø realizuje.

W diskusiji skupinow KiRK a KuRK (s. 68 sll.) wostanu někotre wěcy njejasne: Čehodla njerěči so w zwisku ze słowjanskimi mjenami w němskich žórłach wo problematice (ewentuelnych) sylabiskich sonorow? Pisanje w němskich žórłach so traktuje, jako by z wěstosću słowjanske fonemy swěru wotbłyšćowało. Čehodla wjedźe so *dołh* na **dulg-* wróćo a *dołhi* na **dilg-*? Čehodla naspomni so w argumentaciji jenož hs. *terhać*, nic pak te normalne *torhać*, kiž ani w indeksu njewustupuje? Pisanje *wjerba* a *wjerch* pola Krala (s. 75) njepraji ničo wo wurěkowanju; runje w tutych pozicijach je Maćica Serbska po etymologiji pisała: Swětlik, kiž palatalizaciju swěru podawa, pisa *wjerch* přeco Wĕrch (w mojim komputerowym wotpisku 96 króć).

D/L sg. *lundze* na s. 80 njeje dobry argument za wobchowanje *dz* z *g* po druhej palatalizaciji; tu jedna so skerje pozdźišo zasunjeny okluziw *lunze* > *lundze*, přir. gr. ἀνήρ, ἀνδρός. Přećiwo wulkej starobje tutoho *dz* rěči tež, zo wustupuje tutón zjaw jenož w jednej požčonce.

ě so w tučasnej hornjoserbšćinje husto jako [y] wurěkuje (w młodźinje je to samo preferowane wašnje wurěkowanja), wothladajo wot *w stwě* pak ženje jako [i] (s. 81).

W adwerbielnych formach komparatiwow kaž *sylnišo*, *pozdźišo* njejedna so wo fonetiski přechod **e* > *o*, wšak eksistuja tež formy kaž *sylniše* (jako neutrumowa forma adjektiwa obligatoriske). Tute formy su wutworjene po přikładze opozicije *dołhi* : *dołho* → *sylniši* : *sylnišo* (s. 85).

hdźe njetrjeba być přikład za spirantizaciju stareho *g*: Delnjoserbšćina ma *źo*, nic **gźo*, ukrainsce mamy де, nic *где, tuž móže hs. *hdźe* być hyperkorektne,

etymologiske pisanje. Móžnosć *kъd'e > *kd'e > staroserbsce *d'e so pak njediskutuje.

ó so po wuwjedźenjach na s. 103 wurěkuje (w dźensnišim času) jako [u°] potajkim jako diftong. Tute twjerdźenje njeje nowe, ale dwěluju na nim. (W eksperimentelnofonetiskich přepytowanjach je runje *ó* jedyn z najkrótšich wokalow, štož hižo přećiwo diftongiskemu charakterej rěči. Wurěkowanje wotpowěduje wjele bóle madźarskemu krótkemu *o*, kiž tež njeje diftongiske.) Potom pak (s. 141) so monoftongizacija *ó* do 17. lětstotka datuje.

Na druhim boku namakaš tež wjele dobrych nastorkow za dalše slědźenje, na př. wo hromadupadnjenju *č* a *ć*, kiž stej so w kat. literaturje po Swětliku (w ew. literaturje samo hakle wot Zejlerja) na bazy etymologije rozeznawałoj, do wěsteje měry konsekwentnje wot pózdnjeho 18. lětstotka sem (formulacija na s. 119 „well into the late 19th century" je wězo pisanski zmylk a by dyrbjała być „well into the late 18th century").

Facit: Kaž kóžda kniha njeje tež tuta bjez městnow, hdźež by sej dalše wuwjedźenja abo hinašu argumentaciju přał. To pak ničo na cyłkownje pozitiwnym zaćišću njezměni.

Edward Wornar

Studien 2. Im Auftrag des Instituts für Sächsische Geschichte und Volkskunde e.V. hrsg. von Michael Simon. Thelem Universitätsverlag: Dresden 1999 (Volkskunde in Sachsen; Heft 7), 186 S.

Mit dem siebenten Heft der Reihe „Volkskunde in Sachsen" legen die Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter des 1997 gegründeten Dresdener Instituts für Sächsische Geschichte und Volkskunde e.V. einen Band vor, der sowohl inhaltlich als auch in der Form dem Konzept solider Forschungs- und Dokumentationsarbeit entspricht. Die Grundlage für das Erscheinen der Reihe hatte 1996 die damalige Arbeitsgruppe Volkskunde am Institut für Geschichte der Technischen Universität Dresden mit der Herausgabe einer ersten Studiensammlung gelegt, und zwar zu einer Zeit, als an eine kontinuierliche Weiterarbeit oder gar institutionell geförderte volkskundliche Forschung nicht zu denken war. Dieser Sammlung folgten ein Themenheft zum Landhandwerk in Sachsen im selben Jahr und 1997 ein Heft über den Nachlass Adolf Spamers sowie eine Arbeit über das in sächsischen Folklore-Sammlungen gezeichnete Abbild von Ehe und Familie. Das Doppelheft mit den Nummern 5 und 6 stellt Arbeitsweise und Profil von 23 volkskundlichen Landesstellen, Instituten und außeruniversitären Einrichtungen im deutschsprachigen Raum vor, darunter das Sorbische Institut. Als zweites Publikationsorgan besitzt der Bereich Volkskunde am Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde mit „Demos. Internationale ethnographische und folkloristische Informationen" eine gesonderte – seit 1960 erscheinende – Zeitschrift für Referate, Berichte und Annotationen.

Die vorliegende zweite Studiensammlung enthält sechs Aufsätze, die zum einen in der Tradition des bereits unter Rudolf Weinhold konzipierten Forschungsschwerpunkts stehen und die Alltagskultur im ausgehenden 18. und beginnenden 19. Jahrhundert be-